Bilca), „a amenința“ (Pamfile, J. II), „a se rădică asupra cuiva“ (*Rev. crit. lit.* II, 160), „a se repezì la cineva amenințându-l și răstindu-se la el“ (Creangă, *Gl.*; cf. Creangă, *Pov.* 311; *Șez.* II, 161; *Sămănătorul*, V, 518 etc.), precum și forma estropiată *a se răcătuì* (*Rev. crit. lit.*, III, 166).

Având în vedere desvoltarea cuvântului schițată mai sus, putem afirmà cu certitudine că el derivă din ung. *ragadni* „a apucà“, „a luà“, „a pune mâna“, „a smulge“; „a mișcà“, „a transportà“, „a înduioșà“. Cf. în special locuțiunile ungurești: *fegyvert ragadni* „a prinde arma“, „a apucà arma“, *levegőbe ragadni* „a ridicà în aer“, *magával ragadni* „a duce cu sine“.

Greșit A. Scriban, *Arhiva*, Octomvrie 1923, p. 283: < ung. *rakodni* „a descărcà“ (*sic*, în loc de 1⁰. „a încărcà“; 2⁰. „a se sedimentà“, „a se așezà pe fund“)

23. Vigăduì ⫞⫟.

Vigăduì, vb. intrans. IV-a = „a se veselì, a se desfătà“: *Sațiul, bișugul în carile vigăduià.* (Varlaam, *Caz*, 352) < ung. *vigadni*, idem.

N. Drăganu.

1. Alivenci — ghismane — hamoni.

Originea celor două sinonime populare, *alivenci* și *ghismane*, desemnând „un soiu de plăcintă de făină de păpușoiu cu brânză și smântână“, n'a fost satisfăcător lămurită (v. Dicț. Acad., *s. vv.*).

Ele ar puteà fi, cred, niște apelative provenite din nume proprii: *ghismane* (cu variantele *ghesmane*, *ghizmane*, *ghițmane*, *ghițumane*) amintește numele vestitei grădini *Gethsemani* (χωρίον, οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανεί s. Γεθσεμανῆ) din Evanghelie, lângă Ierusalim, unde s'a rugat Isus înaintea pătimirii, la poalele Muntelui *Măslinilor* (τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν s. Ἐλαιών, *Olivetum*), al cărui nume, în versiune slavă, ar explicà pe sinonimul *alivencă* (cf. *Olivnij* : **olivenka*?). — Cele două nume proprii sânt, de altfel, ele însele sinonime, *Gethsemani* însemnând în ebraică: „torcularium olei“ (v. Forcellini, *Onomasticon*, *s. v.*).

Combinația noastră rămâne, natural, pur ipotetică, deși, în sprijinul ei, se pot invocà destule considerațiuni (pe lângă neverosimilitatea unei simple coincidențe): epizodul rugăciunii Mântuitorului în grădina de la Muntele Măslinilor e, cu drept

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

„turte“ speciale unor anumite sărbători (cf. *Olivae dies* s. *Dominica olivarum = D. palmarum!*), numite după ele, ca: *pască*, *colindeț*, *sfinți* s. *mucenici* (*măcinici*, prin contaminație cu *a măcinà*), se cunosc, iar, pe de altă parte, n'ar fi fără precedent, ca, la origine, *alivencile* sau *ghismanele* să fi fost pregătite cu unt-de-lemn, ca acèle *aladja*, *oladja* ruseşti, sau *oładka* rutene care, din „Ölkuchen“ (= gr. ἐλάδιον: ἔλαιον), cum erau la început, au ajuns cu timpul nişte „kleine Pfannkuchen aus Hefenteig“, „Buttergebackenes“ (v. Berneker, *s. v.*).

Ca ultim argument, am rezervat — „pour la bonne bouche“ — pe biblicul *hamon*: „Aŭ nu vezi ce facŭ ei în cetăţile lui Iuda şi în căile Ierusalimului? fiii lorŭ adună leamne, şi părinţii lorŭ ardŭ focŭ, şi muerile lorŭ fărâmă aluatŭ ca să facă **Χαμώνῑ** (ТЬрТѣ) oştii ceriului, şi aŭ turnatŭ turnări la Dumnezeĭ străini, pentru ca să mă mânie“ (Ieremia, 7, 16—7, după Biblia de Sanctpetersburg, 1819). — „Şi pentru că noi tămâiem împărăteasii ceriului, şi am turnatŭ ei turnări, aŭ făr de bărbaţii noştri am făcutŭ ei χαΒώιѣ (ИЛѫЧИИТѣ)...“ (idem, 44. 19, ibid.).

Textul grecesc, când nu substitue terminii uzuali, parentetici, ca Biblia de Oxford, d. ex. care dă respectiv: τὴν ζύμην (7. 18) şi πέμματα (44, 19), are, în ambele locuri: χαυῶνας, pe care Suidas îl glosează: ἄρτους ἐλαίῳ ἀναφυραθέντας κριθίνους ἢ λάχανα ὀπτά, i. e. panes hordeaceos oleo mixtos vel placentas (v. Stephanus, *s. v.*).

Acest χαυών, care explică perfect pe *havone*, nu face însă acelaşi lucru pentru *hamoni*.

Cine ştie însă, ce rol joacă până azi, în carnavalul evreiesc care e „Purim“ (serbătoarea sorţilor), amintirea lui *Haman*, puternicul ministru al lui Asueverus, cel răpus de Esther, va recunoaşte fără greutate în acest *hamoni* un simplu pendant românesc la germ. *Hamanstaschen* s. *Hamansohren*, it. *orecchie d'Aman*, numele prăjiturilor simbolizând chipul urgisitului prigonitor al lui Israel (v. Piercy, *Murray's illustrated Bible Dictionary*, Londra 1908, p. 725), „*hamănu!*“ Evreilor din Moldova noastră: un nume biblic, deci, designând o speţă de turtă, — ca şi *alivencile* sau *ghismanele*.[1].

[1] Pl. *ghismale* (v. Dict. Ac., *l. c.*) s'ar puteà considerà şi ca efect al analogiei cu *sarmale*, vreau să zic, în genere, cu turcismele în *-mà*, de care va fi fost apropiată terminaţia *-man(ă)*. Cf., de altfel, în acelaşi sens, şi: rom. *pestiman*, *băcan* (pe lângă *bacal*), faţă de prototipele turc. *peşti-*

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

2. Apusat.

Cuvântul se găseşte într'un cântec popular din Romanaţi, publicat în *Graiul Nostru* (I, 84):

Frunză verde salbă moale,
Mai pe valea Galbinii
Şi pe-a Gălbinuşii
Vin Tătarii Crâmului
Şi cu ai Buzducului[1].
Sân(t) trei sate *apusate*, nevăzute,
Şi de agi neştiute;
Da sătenii ce făceà?
Luà pe agi 'n goanà.

Culegătorul glosează: „dosite", iar autorul glosariului (II, 198) repetă, amplificând: „*apusat*, dosit, ascuns", — gândindu-se, evident, la *a apune* (cf. şi mr. *apus*, „jos, scurt, scund, umil"), deci: *apus* + *sat*.

In realitate, însă, acest *apusate* are a face, etimologic, cu *apus* şi *sat*, tot atât de puţin cât aveà a face cu *iscusit* şi *sat* acel *iscusate* din varianta Păsculescu, care nu e decât mgr. ἐξκουσᾶτος = lat. *excusatus*, „scutit de bir", ca şi it. *iscusato* (v. *Omagiul Iorga*, p. 52)[2].

Însuşi acest paralelism indică, în adevăr, direcţia în care trebue căutat sensul şi etymonul.

E vorba de nişte sate „lăsate în pace, neturburate cu perceperea impozitelor": „*Să fie în pace* şi 10 argaţi lumânărari, carii sânt de lucrează la lumânăria domnească, de bir slujitoresc" (N. Iorga, *Studii şi doc.*, VI[1], 345); — „Ca *să fiţi în pace* de bir şi de bou şi de oaie seacă... Şi voi, toate slugile Domnii Meale... să căutaţi foarte să vă feriţi de acest sat şi *în pace să lăsaţi*..." (*Arhivele Olteniei*, II, 29); — „au fost sate domneşti de straje ţărâi... Pentr'acesta lucru dumnealui frate-mieu... *să dea pace* acestuia satu" (*Rev. Ist.*, X, 100), etc., etc.

[1] Probabil, fuziune din *Bugeac* (p. *Bugeaclâu*, ca n. de fam., *ibid.*, I, 359, cf. şi *Bugeacläi*, alterând cu *Bugeceni* = Tătari din Bugeac, în „Magazinu Ist.", IV, 154 sqq.) şi *Başbuzuc* (plus *Buzdugan*).

[2] Pentru condiţia juridică şi socială a acestor *iscusaţi* (*excusati*), atât faţă de *libertini* şi *coloni*, „semi-liberi", ca şi dânşii, cât şi faţă de cei neliberi (*homines, servi, ancillae, servae*), v. special: Kretschmayr, *Gesch. von Venedig*, I, 193 şi A. Stöckle, *Spätrömische u. byzantinische Zünfte*, p. 12. (Despre ἐγκουσᾶτος, cf. nota lui Ducange la Anna Comnena, ed. Bonn, II, p. 603 şi Schmitt, *The Cronicle of Morea*, p. 605).

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

Acest soiu de „requiescant in pace“ (cf. fr. *quitte* = *quietus*, ca sinonim al lui *excusatus*) arată, însă, că originea lui *apusat* e într'un lat. **appausatus*, din acelaşi *pausare*, care a dat românește pe *paus* (cf. şi *apaos*), pe *răpaus*, care se întimpină el însuşi în expresia *carte de răpaos* = carte de scutire (v. *Ist. Domn. Ţării Rom.*, ed. Iorga, p. 115, n. 2), ca şi pe *răposà*, al cărui sinonim, *odihnesc*, are, de asemene, accepţiunea juridică în chestie: „I-au făcut Măria sa [lui Gavrilaşco, biv vel-clucer] şi hrisov, ca *să fie odihnit* totdeauna *de dijmă*, şi să ţie oameni scutiţi, şi de tot felul de dobitoace... Această milă o au făcut Măria Sa şi mai nainte cu Ioniţă Roset... miluindu-l cu hrisov domnesc, ca să fie *odihnit de dăjdi*, iproci“ (Radu Popescu, în „Magazinu Istoricu“, IV, 129).

Intervenţia lui *apus* — dacă e necesară — e, în orice caz, posterioară.

3. Beleaznă.

Aparţine, fără îndoială, la familia rut. *blyzna*, „blessure, cicatrice“ (e tocmai sensul său), cum a susţinut d. Puşcariu, *DR.*, I, 225).

Intermediarul imediat este, însă, probabil, ung. *belezna*, „vitium telae, licium, fadenbruch, fehlwurf im weben, eintrag beim gewebe“ (Gombocz-Melich), al cărui sens uşor divergent nu l-a împiedecat pe Miklosich (Et. Wb.) să-l subsume, împreună cu varianta *bilizna*, supt *blizna* (vsl. „narbe“), ca şi pe rus. *blizna*, „dünne stelle in der leinwand“ (*ibid.*).

4. Blazgonie.

Cunoscutul termen popular pentru „parodie a cântărilor bisericeşti slave“ şi, apoi: „poznă, caraghiozlâc“, n'a fost explicat satisfăcător.

Dicţ. Acad. trimite la *blaznă*, iar Şăineanu la *blagomanie*.

Adevărata origine pare a fi polonă: *błazgoń* „radoteur“, *błazgonić*, „radoter“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5. Botă.

În locuţiunea: *a nu şti botă (boată)* = nimic (cf. *boabă*, *tufă*[1]), „Primaru' nu ştie carte *botă*“ (Dicţ. Acad.).

[1] Cu acelaşi înteles, de „nimic“ (cf. *hici*, *canci*, etc.), găsim în rev.

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

E, foarte probabil, un simplu dublet al lui *bechiu*, idem, de fapt: *bet'u* = ung. *betű*, „slovă" (Tiktin, *s. v.*) reflectând varianta ung. *bótő*, *bọtọ*, (v. Gombocz-Melich, *s. v.*).

De comparat sînt cunoscutele expresii gr. pentru *a nu şti carte*, i. e. *ceti şi scrie*: vgr. γράμματα μὴ εἰδώς = ἀγράμματος, *illitteratus*, „analfabet", în opoziţie cu περὶ γράμματος σοφός, apoi μήτε νεῖν μήτε γράμματα (proverb) şi ngr. δὲν ξέρει γράμματα, cum şi sinonimele româneşti: *nici o râţă* = nimic (rev. „Ion Creangă", I, 122), lit.: „niciun ρ (râţă)", *nici o iotă*, idem, de obiceiu amplificat cu *o cîrtă*: „după ce cu sfat de obşte au aşezat [Ipsilante] suma.... *o iotă sau o cîrtă* n'au mai strămutat" (Mineiul pe Nov., 1778, în *Bibl. rom. veche*, II, 228), lit.: „nici un iota şi nici o linie (sl. *črăta*)".

Alte nume de litere cirilice, păstrate ca apelative în lexicul rom. actual: *bucoavnă (azbucoavnă)*, *bucvar*, *buche* (*bucher*, *bucheresc*; *buchisesc*, propriu: „silabisesc, slovenesc, slomnesc" ?), *buchеazbà* (= buche-az-vea[de]; cf. *bucheasvè*" în expr.: „ia aşa de *bucheasvé*" = de formă, de mântuială: Furtună, *Cuv. scumpe*, 36), *on(urĭ)*, „nişte floricele mărunte şi înşirate în rânduri", pe pieptare (v. Păcală, *Răşinari*, p. 515, cu figura aşazisului „on ocolit"). — În *glagole* şi *mislete* (acesta, provincialism bucovinean, însemnând „om greoiu la minte"), nu avem a face, în schimb, cu numele *slovelor* respective.

6. mr. Bubótă.

'Făină ori pâne de porumb, mălaiu: *pâni de bubotă* (pâni de porumb); *pită di bubotă* (plăcintă de porumb)' (Dalametra).

E alb. *bobotɛ* 'Mais' (G. Meyer); varianta din Corcea: *bobotɛ* 'ἀραπόσιτος βραστός' (*ibid.*) pare a indică radicalul *bob (boabă)*, care s'ar puteà considerà, faţă de rom. *buburuz(ă)*, în acelaşi raport ca *coc (cocă)*[1] faţă de *cucuruz* (cf. şi *cucuruz* de brad).

7. Calinarşi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

'La 2 copii *calinarşi* de la biserica cia mare' (N. Iorga, *Docum. fam. Callimachi*, II, 133).

E pl. arhaic de la **calinarh* (cf. *monarşi*, *monaşi*, *patriarşi*),

[1] Pentru acesta, v. DR., II, 623 şi cf. ngr. κόκκος „grain, graine", ngr. = pop. κουκί, κουκκί „fève, grain ; suffrage" (Contopoulos).

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

formă coruptă din *canonarh* (**caninarh*) = ngr κανονάρχης, „lector canonum", ale cărui reflexe slave se pot vedeà la Berneker, sub sl.-bis. *kanarchъ*.

8. Calitaş.

Numele unei substanţe chimice, întrebuinţate în vopsitorie ; o menţionează Pamfile-Lupescu (*Cromatica poporului român*, p. 238), după un tarif vamal din 1827 : „piatra de boià ce să chiamă *calitaş* (Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VI, 248).

E turc *qalya tašii* (s. *toprağii*), „potasse" (Barbier de Meynard, II, 471) ; cf. *al-qali*, „cendres de soude et la plante elle-même" (*ibid.*).

9. Chersìn.

'Covăţică adâncă şi scurtă' (Mold.).

Pol. *krzynow*, „jatte, plat rond de bois", la care se gândeà Cihac (II, 48), n'a fost acceptat nici de Şăineanu, care-i preferă menţiunea „originii necunoscute".

Dar turc.-pers. *kersenè*, „plat, vase pour contenir le pain, les fruits, etc." (Kieffer-Bianchi, II, 591), poate sperà altă soartă.

10. Chirfosală.

'Încurcătură, amestecătură, de nu-i dai de rost' (Nicolăescu Plopşor, *Vorbe olteneşti*, p. 6). — 'Încurcătură, zăpăceală ; se face o *chirfosală* şi un râs" (Creangă)' (cf. Şăineanu, *Dicţ. univ.*: „origine necunoscută").

E sârb. *krvosalija*, 'schwere [i. e. blutige] Arbeit' (v. Miklosich, *Et. Wb.*, sub *krŭvĭ* 'Blut').

Chilfosală = bătaie din rev. „Ion Creangă", II, 80, e o simplă variantă, implicând, poate, totuşi, o apropiere de *chelfăneală* sau *sclifoseală* [1].

11. Cuţurèle.

„Aşchii mici, surcele" (Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, p. 24).

Derivat dintr'un **cuţur* = ngr. κούτσουρ, τό, „truncus" (Passow, *Popularia carmina Graeciae recentioris*, p. 616), κούτσουρον, τό, „bûche, souche" (Contopoulos)

[1] Traducerea lui *chirfosală* prin „das Gekicher" (Barcianu) a rezultat din confuzia cu *chicoteală*, „rire étouffé ; râs înfundat, pe înfundate".

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

12. Dulupăresc.

'A *dulupări* = a săvârşi un lucru presupus peste putere' (rev. „Ion Creangă", IV, 369).

Atestat în regiunea vecină cu mănăstirile din jud. Neamţ, cuvântul ar puteà fi o alterare din ngr. δουλοπαροικίζω, „robesc ca un şerb mănăstiresc (δουλοπάροικος)" „muncesc din greu, din răsputeri, peste puterile mele", al cărui reflex fidel ar fi fost **dulopărichesc* s. **dulopărichisesc*.

13. Duvar.

'Zid' (Boceanu, *Cuvinte din jud. Mehedinţi*, p. 91).

E turc.-pers. *douvar*, „mur" (Kieffer-Bianchi, I, 573).

14. Făşiu.

„Chacun des deux hommes ayant épousé deux soeurs, beau-frère" (în Bănat).

Dicţ. Acad. îl consideră ca un adjectiv substantivat (sc. cumnat), derivat prin *-iŭ* din *faşă*.

Cuvântul există în croată: *faša* sau *paša* şi *fašo*, idem, fiind socotit ca identic cu *pašenog* (Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno — povjestni Rječnik*, p. 304), *pašanog*, adecă osm. *badžanak*, „beau-frère, mari de la soeur de la femme" (*Revue des Études Slaves*, I, 50), din care mr. *băginac*, idem; cf. cr. *kum*, 'compater, patrinus' (*ibid.*, p. 556), o reducere hipocoristică din *kumpatr-*, *kumpotr-*, „cumătru".

De însemnat că *cumbară*, obicinuit în mr. (din ngr. κουμπάρα), se găseşte, sporadic şi'n dr. (atestat în rev. Ion Creangă", V, 278: „*cumbară* = cumătră").

15. Fotaz.

A fost socotit ca representând pe ngr. φουτᾶς, „fotă" (v. Dicţ. Acad.) şi, în consecinţă, ca având, probabil, înţelesul de „cioltar", care ar rezultà dintr'un pasagiu ca cel din Miron Costin: „Copiii din case cu mare podoabe şi cu *fotaze* la cai", citat acolo.

Adevăratul etymon, în deplină concordanţă cu sensul, pare a fi turc. *(k)hotoz* (*qotaz*, *qotas*, *qotaq*), despre care Barbier de Meynard (I, 718) dă următoarele explicaţiuni: „Primitivement, c'était la queue d'un buffle qui vit entre la Chine et l'Inde; on

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

la suspendait en guise d'ornement au cou des chevaux, ou comme enseigne, à la hampe des drapeaux. — En osmanli: 1⁰. parure, ornement, coiffure et beauté en général; — 2⁰. huppe, aigrette d'oiseau". — Cf. *ibid.*, II, 174, s. v. *çatch*, „cheveux, chevelure": *çatchlu cegher*, „buffle poilu c.-à.-d.: queue de buffle, jadis ornement des chevaux et, plus tard, synonyme de parure, ornement", şi II, 178, *s. v. çargheu*, „bande, bandelette, ceinture, lien": „la coiffure à aigrette [la femei], nommée *khotoz*".

Prefacerea lui **hotaz*, forma genuină, în *fotaz*, se poate explică, fie printr'un fenomen de hiperurbanism, fie prin influenţa lui *fotă* (din turc. *fotâ*).

16. Garoş.

'Tacheté (despre animale); pătat pe spinare cu negru, iar pe piept şi pe picioare cu roşu ori alb'.

Dicţ. Acad. compară ung. *garos*, „mândru, fudul", şi declară etimologia necunoscută.

Exemple de felul lui *capră garoşă*, citate acolo, arată că originea cuvântului rom. e în sârb. *garuša*, „schwarzes Schaf", de la *gar*, „Russ, Schmutz, Strohasche", — deci, propriu: „cenuşiu, gris-cendre". — Aceiaşi obârşie o are megl. *garş* din *capră garşă*, „capră pestriţă, care este neagră şi are pete albe, ori albă cu pete negre" (Papahagi, *Megleno-Românii*, II, 81), pe care n'a izbutit să-l identifice d. Candrea (*Grai şi Suflet, I, 38*)[1].

17. Gealalâu.

„Puţinie Tătari au fost veniţi ciaste dzile, neşte *Gealalьĭ*; deci s'au turnat înnapoi, şi au mănat Măria Sa Vod soli la Hanul pentru aeştea *Gealalьĭ*, căci au venitu" (scrisoare câmpuiungeană de pe la începutul sec. XVII, în N. Iorga, *Doc. Bistriţei*, I, no. XVI).

E turco-tătarul *ğelalî*, „rebelle, bandit" (Youssouf), din care şi n. de fam. *Gealalău* (N. Iorga, *Studii şi documente*, VI², p. 420, nota), *Gealaleul* (Ghibănescu, *Ispis. şi zapise*, III, 1, p. 250).

Din aceiaşi familie: *Adalâu* = turc. *adalî*, „insular" (N.

[1] Pentru *varăşa*, „nume care se dă oilor bucălăi cu galben pe bot" (*Convorbiri Literare*, 1922, p. 371 = Nicolăescu-Plopşor, *Vorbe oltenești*, p. 16) cf. *varos*, „rubens" din Anon. Bănăţean şi *varoş(i)* din N. Drăganu, *Codd. Todorescu şi Marţian*, p. 231. — *Gărcş* = om cu obrajii roşi şi frumoşi din rev. „Ion Creangă", VI, 253, e glosat, evident, cu gândul la *roş*.

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

Iorga, *l. c.*, p. 281: „Ne arăţi că sânt în Bosance vreo 7—8 *Adalăĭ*“), *Benderliu* (cf. *ibid*, p. 307: „Turcii *benderlii*“, i. e. din *Bender*, Tighinea, ca şi „Turcii *hotinceni*“, din *Hotin: ibid.*, p. 326), *Sofialâŭ* = *Sofiot* s. *Sofian*, „din s. de Sofia“: Acsentie Vlădica *Sofianul* (s. *Sufianul*), la Radu Grecianu, ed. St. Grecianu, p. 46. [1]

18. Gulguleà.

'Revoluţie, răzmiriţă': „Şi în puţin au fost de n'au făcut atuncea norodul din Ţarigrad *gulguleà*, atâta cât şi Sultanul în mare peire ar fi fost, de n'ar fi răspuns că va ucide pre Cara-Mustafa“ (N. Iorga, *Operele lui Sava Brancovici*, Iaşi 1916, — extras din „Rev. Istorică“, — p. 115) [2].

E turc. *ghoulghoulè*, „tumulte, contention, débat, vocifération“ (Kieffer-Bianchi, II, 328); cf. *ghoulghoul*, „tumulte, cri, bruit; glouglou de la bouteille“ (*ibid.*), din care şi sârbeşte *gungula*, „Getöse, Tumult, Wirrwarr“ (Filipović).

19. Ingenà (a).

'A micşorà vitesa: omul *îngenează*, când îmbătrâneşte şi de-abia se mişcă' (rev. „Ion Creangă“, I, 251).

Presupune un prototip latin **ingenuare*, de la *genu*, „genunchiu“; cf. *genuncheriu*, despre un cal slab de *genunche* (care *îngenunchiază*, cade în *genunchi*), iar, pentru etymon însuşi: lat. *congenuare* şi *ingeniculare*.

20. Logoliţă.

E atestat, împreună cu primitivul său, într'o cimilitură a cântarului: „*logoliţă*, *loga*, spânzură 'n Moldova“.

Pascu (*Despre Cimillturi*, I, 228) încearcă o explicaţie fantastică, din *cimiliga*.

Adevărata origine e, fără îndoială, ung. *lógó*, participiul de la *lógni*, „a spânzura, a atârnă“, — tocmai înţelesul enigmei.

[1] *Sugrumale* Căpitanul (*ibid.* 225) e Σγουρομάλλης, „cu părul creţ“, *Creţu*, apropiat de *sugrum*, *zugrumà*.

[2] Un important izvor de limbă: „pungă de *fringhie*“ (*ibid.*); — „iară la *chibeaua*, c osciugul prooroculuì celui mare puindu-l afară“ (p. 116) = turc. *kiabè*, „nom du temple de la Mecque“ (Youssouf).

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

21. Moşneag.

Onomastica slavă oferă o întreagă serie de nume de tipul: *Babonêg, Babonjeg, Boljenêg, Dragonêg, Mironêg, Ponêg, Pribinêg, Većenêg* (Mažuranić, *Rječnik*, pp. 12, 272), la care putem adăugi, ca reflexe din toponimica românească: *Cepeneag*, care pare mai aproape de *Ţepeneag*, n. de fam. bănăţean, ca şi *Zepeniag* (Şezătoarea, XXXI [1923], p. 81) decât de *Peceneag(ul)*, şi e, fireşte, diferit de *Căpeneag* = *Chepeneag*, corespunzător cunoscutului ungurism; apoi: *Dobroneag* şi *Voineag*, munte în Argeş, pentru care cf. şi n. pers. *Voineag* (Ştefulescu, *Doc. sl.-rom. rel. la Gorj*, p. 280), eponimul probabil al satului gorjan *Voinigeşti*.

Credem că un *-neag*, desprins, ca dezinenţă comună, din această serie de nume, ar puteà explicà pe *moşneag* al nostru: *moş* + *-neag*, mai bine decât *moşan* + *-eag* (Pascu, *Sufixele*, p. 205), sau *moşnean* cu substituţie sau adiţiune (cumul) de sufix: *moşneneag* (Hasdeu-Schuchardt, *Cuvente den bătrâni*, 294, no. 124; Supl. I, p. XCII), — ca să nu mai vorbim de explicaţia *Moş-Neagu*, în care crede, totuşi, d. Weigand.

În *Boşneag* (de unde topon. *Boşnegi*), avem suf. *-eag*, substituit lui *-eac* (*Bosneac* = *Bosniac*).

22. Nisane.

'Semne ca momâiele, legături de grâu, când se seceră' (rev. „Ion Creangă", II, 135).

Evident, turc. *nišan*, „marque, signe: décoration, insigne", atestat în acest din urmă înţeles la Şăineanu, *Infl. or.*, II ²: *nişan*, „ordre, insigne", cf. *nişangiu* şi *nişanliu* (*-s-* pro *-š-* nu e o greşală de tipar, ci un indiciu de mediaţiune ngr., ca şi'n *nisangiu, nisamgiu*, pentru care v. Tiktin, *s. v.*).

23. Pazvant(ă).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Într'o poveste din Dobrogea: „iel [fiul] a sumeţat mâna şi s'a văzut *pazvantu* ăla, care ierà dă la iel [tatăl-său] lăsat. — Ho, nu mă tăià, că ieu sânt ta-tău, ce, ce-i *pazvantu* ăsta? că ieu ţi l'am lăsat" (*Graiul nostru*, I, 367; cf. p. 366, unde apare varianta *pazvanta*, glosată, după explicaţia bătrânului de la care s'a culeş: „un fel dă dicoraţie").

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

Originalul cuvântului e, fără îndoială, turc. *pazvend* (din pers. *bazou bend*, „attache-bras, gros bracelet qui s'attache au bras, brassard" (Barbier de Meynard, I, 380), în faţa căruia cad explicările ipotetice din „Anuariul Inst. de Ist. Naţională" din Cluj, I (1922), p. 319, nota [1].

De însemnat sinonimul *belezic*, „inel, verigă" (la puşcă), din turc. *belezyk*, idem (v. Dicţ. Acad.); cf. şi *belciug*.

24. Pleamă.

'Soiu: I-o *pleamă* rea, seamănă tat'so' (rev. „Ion Creangă", II, p. 277).

E vsl. **plěme*, nsl., s.-bulg. *pleme*, rus. *plemja*, „semen, suboles, tribus" (Miklosich). — Pentru sens, cf. şi *poamă* din „poamă rea", i. e. *rod* rău (fig.), cum şi acel *chijă* = „soiu": „îi *chijă* rea şi pace!" (*ibid.*), care e, vădit, identic cu *cheză* (piază), pl. *cheji*.

Neînregistrat la Tiktin, care nu dă decât pe omonimul *pleamă*, „Fleck auf der Haut" (din pol. *plama*).

25. Prepinge (a se).

'A socoti o parte de ceva într'alt loc. S. e.: 5 lei s'au *prepins* dela mine la el. Alt exemplu: S'a *prepins* de la fiecare tot câte un stânjen, ca să iasă şi pentru Stan Tăgârţă 10 pogoane' (rev. „Ion Creangă", VII [1914] p. 52).

Înţelesul de „a echilibrà, a cumpăni cu scumpătate" al lat. *perpendĕre* e vădit.

Pentru fonetism, cf. *a (se) încinge* = lat. *incendere*, etc. [2].

[1] Adevăratul etymon al megl. *liscuveti*, de care se vorbeşte acolo, e bulg. *leaskov*, „schisteux" (*Archivum Romanicum*, VI. 231), în sprijinul căruia se pot citâ: dr. *lèşcovă*, „bolovan mare de pământ. scos de plug" (Boceanu, *Cuv. din Mehedinţi*, 15), *loscoboi*, „bulgăre mare şi lucit, scos de plug" (*Şezătoarea*, VIII, 87).

[2] *Impinge* (*a*) = *impendere*, şi la Cazaban, *Doamna de la Crucea-Roşie*, p. 15: „Ce crezi, domnule, ce crezi, că, dacă-mi *împingi* acolo o mie de lei pe lună, m'ai procopsit!". — Sensul e, evident, acela de „a plăti" şi cuvântul n'are a face nimic, subt raport etimologic, cu *împinge* = *impingere*, ci derivă, precum arătase şi G. Giuglea într'o comunicare făcută la Muzeul Limbei Române, din lat. *impendere*, cu acelaşi schimb analogic între *d* şi *g* ca în *purceg* etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

26. Prooratec.

'Prorocitor, ghicitor': „un săhastru *prooratec*, adecă carile cunoşte lucrările viitoare" (D. Cantemir, *Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahilor*, ed. Tocilescu, pp. 409, 885 [1]).

Originea e evidentă: ngr. προορατικός, „prévoyant".

Cuvântul ridică însă — şi, după părerea noastră, rezolvă — problema dublării lui *-o-* (*prooroc*) din etimologicul *proroc* = vsl. *prorokŭ*, lit. „praedictor".

Ni se pare, în adevăr, că legătura între „prezicător" şi „prevăzător", amândouă atribute esenţiale ale profetului, pe de o parte, iar, pe de alta, faptul că, mai ales pe terenul bisericesc, influenţa slavă s'a încrucişat cu cea grecească, îndreptăţesc concluzia, că dubletul *prooroc*, care e posterior lui *proroc* [2], a rezultat din amestecul formei slave, originare, cu gr. προορῶ (προοράω, προορίζω).

27. Rapanghel(e).

In locuţiunea pop. „a luà la *rapanghele*" (la Ispirescu, de ex.), însemnând, nu chiar: „a trage o bătaie ţapănă", cum zice Şăineanu (*s. v.*), ci: „a luà la socoteală, la răfuială, din scurt" etc.[3].

Se poate explică printr'o simplă metateză din ngr. παραγγελία,

[1] De „*bogonosnicii* sihastrii Aschitacii" = de-Dumnezeu-purtătorii (*theophoroi*) sihastri asceţi (ἀσκητικός), vorbeşte Dosofteiu, în *Vieţile Sfinţilor* (v. *Bibl. rom. veche*, I, 244). — Pentru sufix, cf. şi: „*arhiieraticească* bunătate", în „Prefaţa Triodului din 1762" (*ibid.*, II, 33) = ἀρχιερατικός, „arhieresc, episcopal, pontifical". — Alte derivate mai puţin obişnuite în *-atic*, desvoltate însă pe teren românesc, v. la Radu Greceanu, ed. St. Grecianu: „*crudateca* lor răutate" (p. 104), „mintea lui cea *zburatică*, meletisind [= meditând, având de gând: ngr. μελετῶ] ... surparea şi desrădăcinarea Domnului" (p. 202); cf. „mintea cea *zburatecă*" (p. 208); apoi: *streinatic* (D. Raletti, *Suvenire*, p. 242). — Pentru *pălăvatic*, „nebunatic, fluşturatic" (şi la Viciu, glosat: „beat de cap"), cf. bulg. *palav*, ngr. παλαβός, „fou, sot, imbécile".

[2] Προωροκѣл (1654), προωρωκѣл (ca. 1750), — găsim în Gaster, *Chrest.* I, 19 şi II, 66, — faţă de πρ̃ροчилωр (Coresi, 1579), πρ̃ροκъ (1607), προρκъ (1643), — după acelaşi, I, pp. 17, 40, 108, — şi πρ̃ρκъ, πρ̃ρκъ, πρ̃ροκъ. πρ̃ρчїε din Ps. Scheiană (după facsimilele ed. Bianu, pp 1, 3).

[3] Sinon. **a luà la rănciog pe cineva* = a-i luà socotelile, a-l luà de scurt (Boceanu, p. 101), se explică prin *rănciog*, 'Deichsel des Pfluges' (Tiktin); cf. şi *a luà la resteu* (nu: „la rost"!), în rev. „Ion Creangă", II, 120.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

„ordre, précepte, instruction, commande", παραγγελτός, „commandé, ordonné": ideea unei intervenţii autoritare, cominatorii!

De colaborarea ngr. ῥαπίζω, „pălmuesc, lovesc", nu credem că e nevoie.

28. Rutes(u).

Explicaţia din lat. *rursum* + *item*, propusă (*DR.*, I, 250) de Giuglea, — singura ce cunoaştem, — nu pare a fi găsit adepţi.

Una mai puţin complicată ar fi, credem, din lat. *retroversum* sau *retrorsum (retrosum)*, de unde prin metateză şi disimilaţie: **rotreversum*, **rotresum*, **rutresu*, *rutes(u)*.

Greutăţi fonetice, care să se împotrivască acestei derivări, nu vedem, fiindcă cuvântul poate aveà accentul pe silaba *-te-* tot atât de bine, ca şi pe iniţială, cum presupuneà Giuglea; iar, în ce priveşte sensul, *retrorsum*, *retroversum* au acelaşi radical, ca şi *rursum*: ideea comună, fundamentală, e aceea de „întoarcere îndărăt", „reîntoarcere, revenire la punctul de plecare", „reluare", „repetare" (cf. cunoscuta formulă: „Şi iarăşi mă'ntorc şi zic . . .").

29. Schilod.

Sensul de „schilav, estropiat", permite, credem, derivarea dintr'un ngr. *σκελώδης, de la σκέλος, „Bein", „jambe" (ca ξυλώδης, de la ξύλον) = σκελετώδης, „semblable à un schelette, décharné"; cf. *numai pielea şi ciolanele* („per tenues ossa sunt numeranda cutes") şi ngr. σκελός, „cagneux".

Variante *schidol*, sporadică, e ulterioară, ca şi *schilog*, explicat de Pascu (*Etimologii româneşti*, I, 68) prin contaminaţie cu *olog*.

30. Smidă.

'Buschwald' (Tiktin). — 'Pădure, copăcărie, căzută jos' (M. Lungianu, *Zile senine*, p. 220). — Variantă *sâmidă* (Bistriţa-Năsăud; comunicat de dl S. Pop).

Pare identic cu ngr. (= vgr.) σημύδα, „mesteacăn".

Moldovenismul *smideşte*, „fulgeră" cu care-l pune în legătură Şăineanu, *s. v.*, aparţine, evident, la *smidă*, „piatră, grindină", atestat în textele vechi (Ps. Scheiană, etc.).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

31. stamb㠠(a da în).

Intr'o notiţă din „Arhiva“ ieşeană, d. A. Scriban propunea, pentru această expresiune, o explicaţie deosebită de cea care i se dă de obiceiu, în legătură cu *stamba* (ngr. στάμπα = it. *stampa*), „presă“ = „tipar“ şi „ziar“ (cf. şi *a da la gazetă*).

Putem opune nu o contra-propunere, ci documente, arătând însăşi geneza expresiei.

In „Predoslovia“ lui Chesarie la *Voroavă de întrebări şi răspunsuri întru Hristos*, Bucureşti, 1765 (v. *Bibliografia rom. veche*, II, 169), se spune limpede: „Deci acum tâlmăcindu-să pre limba rumânească, *s'au dat în stambă* cu buna socotinţă şi cheltuială a pré-sfinţii sale Părintelui Mitropolitu a toată Ungrovlahiia Chyriu Chyrŭ Grigorie...“. — In „Predoslovia“ la *Critilu şi Andronius*ŭ, Iaşi, 1794 (v. Gaster, *Chrestomatia*, II, 151): „... că este vrednică de *a se da la lumină în stambă* pre limba noastră“. — In ms no. 301 din 1817 al Acad. Rom. (v. *Catalogul* d-lui I. Bianu, vol. II, p. 1), vorbindu-se de un hrisov, se spune că el „*s'au dat şi în stamba* tipografiii politiceşti a oraşului Eşului“.

Nu e vorba, deci, — cum crede d. Scriban, — de „mahalaua“ orală, de „gura-lumii“ şezătorilor, ci de publicitatea prin presă, adecă prin „tipar“ în genere şi, în deosebi, prin ziare.

32. Stupai.

Il găsim atestat în fragmentul istoric în versuri „Istorie Ţării-Românesti la leatu 1769“, publicat de d. N. Iorga în *Revista Istorică*, IV (1918), p. 156:

Un huiet şi-un chiloman
De *stupai* şi de aman.
. . . . . .
Orice mergea de 'ntrebai,
Ei îţi răspundeau: *Stupai!*

Cuvântul apare şi 'n partitura „Rusului“ („Pasmasky“) din *Jocul Păpuşilor* (la G Dem. Teodorescu, p. 122):

No, *stupaĭ* la tine
Na Sfete-Gheorghe, na grădine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De asemenea, în „Cântecul lui Priscoveanu“ din colecţia Tocilescu (I, 99):

Că 'n sat nu mai e de trai,
Că ne dau Turcii *stupai*
Să ieşim cu toţi la plai!

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

E cunoscutul termin de comandă slav. *stupaj*, „pas, pasă, pleacă, marş!“

Pentru cronologia cuvântului şi — şi, implicit, a versurilor — însemnăm, că „vremea *stupaiului*“ făcuse epocă în istoria Bucureştilor, invadată, cu acest strigăt de teroare, de cetele prădalnice care-i ocupară, la 1769, puţin înnaintea Ruşilor (v. Hurmuzaki, X, p. XI): „Innaintea Divanului au avut judecată Nicolae Braşoveanul, cumpanistul, cu Mihai Necula, mărgelari de aici din Bucureşti, pentru nişte bumbac al lui, ce i s'au luat de nişte ostaşi, la vremea *stupaiului* . . .“ (N. Iorga, *Braşovul şi Românii*, p. 54; doc. din 1770).

Cf. şi sinonimul rus. *paşol*[1].

33. **Talion.**

'Numele popular al unui blastru făcut din diferite sucuri de plante'.

Nu e ngr. διάχυλον, termen farmaceutic pentru „impregnat de sucuri“, cum admite Şăineanu, *s. v.*, ci chiar turc. *talyoun*, «plante de la famille des malvacées, dont on fait des tisanes et des emplâtres» (Barbier, II, 267).

34. **Tarpan.**

'Un fel de coasă, cu coada scurtă, cu care se taie stuhul şi cânepa' (rev. „Ion Creangă“, III, 54).

E turc. *terpan* [= târpan], 'faux, instrument pour couper l'herbe et les céréales' (Barbier, II, 283), din ngr. δρεπάνη = vgr. δρέπανον, „secere“, din care şi mr. *ðirpane*, „coasă“ (Per. Papahagi, *Basme aromâne*, 581), alb. *ðrapen*, „secere“ (G. Meyer).

35. **Verinică.**

'Covor subţire de lână' (Viciu, 89).

Evident, acelaşi cuvânt cu *velinţă*, cum recunoaşte şi glosatorul. Dacă îl semnalăm, o facem mai mult fiindcă ne dă prilejul de a fixă etymonul lui *velinţă*, adecă al originalului românescului *velinţă* însuşi.

[1] Pentru varianta *arş!* (v. Şăineanu, *Dicţ. univ.*), cf. şi turc. *arš!* (= fr. *marche!*), la Redhouse: *ársh.* — Pentru psihologia unor atari subtilizări ale iniţialei, cf. şi fr *ardez* = *gardez!* (citat de Fraenkel, în „Anzeiger f. indo. germ. Sprach -u. Altertumskunde“, 41, p. 15, nota 1.

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

Se ştie, în adevăr, că etimologiştii şovăesc între *Veneţia* şi *Valenţa*: „covor de Veneţia" sau „covor de Valencia".

Ei bine, în Dicţionarul turc-frances Kieffer-Bianchi, turc. *velence* e glosat: „couverture de laine blanche à longs poils, dite de *Catalogne*" (II, 1197), — ceeace dovedeşte că originea *velinţei* trebue căutată în oraşul spaniol *Valencia*, iar nu în Veneţia.

Reputaţia Valenţei spaniole ca un centru de industrie textilă datează, de altfel, din antichitate: „sudaria Saetaba ex Hibere" (Catull, XII, 14) erau cearşafurile din Setabis, azi Xativa, în provincia Valencia (cf. Pliniu, *Nat. Hist.*, XIX, 9).

36. **Vinimeriu.**

Ca şi *Viniţel* şi *Vinicer*, e un nume popular al lunii Septembre, ca lună a culesului viilor, ngr. Τρυγητής[1] (v. Pamfile, *Sărbătorile de toamnă*, p. 41, nota 3, după Marian; cf. *ibid*, p. 73, unde *Viniceriu* se chiamă Octombre).

Pe când însă celelalte sinonime sânt derivate pe teren românesc, din *vinaţ* (v. şi Pascu, *Numele lunilor în românește*, în „Viaţa Românească" pe Septembre 1915), *vinimeriu* e, fără îndoială, descendentul direct al lat. *vindemiarius* (sc mensis).

Cât priveşte *-n(n)-* pro *-nd-*, fenomenul nu e fără exemplu în românește: *gânesc* = gândesc, *une* = unde (Cartojan, *Alexandria*[2], p. 111; Codin, *O seamă de cuvinte*, p. 76), *cân eram* când eram, *bolun* = *bolând* (ung. *bolond*), etc.; cf. rime populare ca: „De nimica *neascultând*, Făr' de dorul ei din *sân*" (Conv. Lit., XXI, 1055). — Ni se pare, totuşi, mai probabil, că, în speţă, avem de a face cu un proces latinesc: **vin(n)emiarius* pro *vindemiarius*.

37. **Zandan.**

'lară pre unii [vinovaţii] îi zideà în nişte *zandanuri* (gropi), care erà supt pirguri [=turnuri, πύργοι], făcute, şi acolo le rămâneà oasele; căci, când s'au meremetisit monastirea [Seculuĭ], au găsit în gropile acelea mulţime de oase de oameni' (*Hronologhie*

[1] Asupra numelor de luni în ngr., v., pe lângă Abbott (*The Macedonian Folklore*, ad loc.), în special: Buturas, Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ, Atena 1910.

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

Sfintei Mnri Neamțului, 1849, ms. Ac. Rom., no. 318; la N. Bănescu, *Stareţul Neonil*, p. 14, nota 1)[1].

Sensul precis e acela de „başcă, închisoare, temniţă" al turc. *zyndan*, „prison, cachot, endroit obscur" (Kélékian, p. 648).

38. Zănat.

Intr'o scrisoare din „Beciu" (Viena), 9 Mart 1767: „... Moşul cel de mijloc, care e *ab eadem stiva*, sau de un *zănat*, cu moşul cest mic..." (N. Iorga, *Studii şi documente*, IV, 98). — In novela „În lume" de I. Popoviciu-Bănaţeanu (ed. „Biblioteca pentru toţi", p. 45): „Sandu avuse vreme... să lucreze mai cu nădejde *zănatul*".

Şăineanu (Dicţ. Univ.[4], s. v.), care-l înregistrează pentru Bănat, îi ştie înţelesurile: „obiceiu (ex.: „tot satu cu *zănatu*", din Zanne, V, 660, unde şi: „Nu-i *zănat* fără halat" = nu-i meserie fără unelte); meştesug", dar nu-i cunoaşte etimologia: turc. *zan'at*, formă vulgară a lui *çana'at*, *çan'at*, „art, métier, art industriel; habileté de fabrication" (Barbier, II, 218 şi 220), poate prin filieră sârbă.

Cea mai veche menţiune a cuvântului este, după cât ştim, aceea din Anonimul Bănăţean (ed. Creţu, p. 380), unde apare ca *zenat*, fără traducere.

El e, deci, foarte probabil, numai un provincialism bănăţean: scrisoarea citată la început provine de la un cleric din aceeaşi regiune.

39. Zgarbură.

Se află, cu înţelesul de „încălţăminte", nu numai în Ps. Sch., ci şi 'n Anon. Bănăţean, ed. Creţu, p. 380: „*zgarbură* = calceus", sau în Gloss. slavo-român, socotit de Hasdeu ca prototipul Lex. Berînda (sec. XVII): „сκορμι, зграбзри" (*Cuvente den bătrâni*, I, 312).

[1] De însemnat încă: „*părari*, treteni, costrăşi, şi mânzi" (p. 8) = *pătrari* (p. *costrăşi*, cf. şi n. de peşte şi *strâjnic*); — *ezoviţi* (p. 51) = iezuiţi — *cumplitie* (p. 53) = faptă cumplită, grozăvie (i. l. care le pune vârf la toate, umple paharul); — „*umilindu-se* de nespusă bucurie inimile noastre" (în scris. Stareţului Neonil către Şaguna, p. 67) = *umplându-se*; — *fecemând* (p. 70, în scris. lui Şaguna: „apropiindu-mă de staolul turmei mele cei cuvântătoare..., l-am văzut din depărtare încă tot *fecemând* (*sic*), abea potolită fiind flacăra războiului") = *fumegând, fumând?*

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37

Candrea (*Ps. Sch.*, I, p. CCXXXIII) era pe drumul cel bun, când recunoşteà o „rudă" a cuvântuluĭ românesc în tirol. *sgalbera*, „Holzschuh" (Schneller, *Die romanischen Volksmundarten in Südtirol*, p. 182), dar, în această privinţă, Schuchardt îl precedase cu mult (v. *Suppl.*, p. XXXII, la Hasdeu, *o. c.*), iar adevăratele piese de convingere îl aşteptau aiurea (REW., sub *dalmata*, „Holzschuh"): trevis. *dálmeda*, friul. *dálmide*, *dálmine*, *tálmine*, *gálmine*, veron. *zgálmera*, buchenst. *dérmena*, val.-sug. *dambra* (şi bresc. *zgálmera*, „Stelzen") oferă toată gama transformărilor fonetice de la *dalmata* la *zgarbură*, — fără a fi măcar nevoie de ipoteza unei contaminaţii cu *(s)gaibără* ori *scrabe*, „încălţăminte rele" (Viciu, 76), pentru care cf. şi *şcarchi*, „papuci pe talpă, târâiţi" (rev. „Ion Creangă", IV, 251) = it. *scarpa* (de unde şi sl. *skarpeta*, „Schuh", la Miklosich, Et. Wb., 298) şi lat. *carbatina* s. *carpatina* = gr. καρβατίνη s. καρπάτινον, „genus calceamenti rustici"[1].

V. Bogrea.

1. Catarámă.

E derivat dintr'un săsesc (neatestat) *kattənraməո*, care corespunde germanului *Kettenriemen* „cureà cu lanţ".

2. Cătréţ, cotréţ.

Subst. a. (Transilv.-de-nord, Bănat) = despărţitură făcută din scânduri sau din nuiele (într'un grajd sau într'o cămară), în care se ţin găini (Năsăud, com. *S. Poş*), c o t e ţ de galiţe, în care se ţin galiţele (Bacamezău, jud. Caraş-Severin, com. *L. Sirca*). Forma *cotreţ* mi-a comunicat-o dl *N. Drăganu*. (Când se pune claponul la clocit) *se acopere cu un cătreţ, ca desmeţându-se coponul, să nu poată fugì*. Economia, 106. E cuvânt împrumutat de la Slovaci, care zic *kotrec* (*Loos*, Dicţ. slov.-ung. 334), de unde au împrumutat, probabil, şi Ungurii pe *ketrec*, idem. E înrudit cu *coteţ*, cf. *Berneker*, 588.

3. Cebăluì.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vb. IV-a 1⁰. A (se) ameţì, a (se) zăpăcì. Cf. *Anon Car.*; *Coresi*, *Ev.* 83/18 şi 20, 277/33; 2⁰. P. e x t. A stricà ceva (Mehedinţi, *N. Rev. R.* a. 1910, 85), a rupe, a pocì, a diformà

[1] *Stibletă*, glosând româneşte pe *boconč*, „papuc, bocanci", în V. Caba, *Szilágy Vármegye román népe, nyelve és népköltészete*, [Viena] 1918, p. 95, e vădit acelaşi cu it. *stivalleto*, „piccolo stivale = aestivale", din care

BDD-A14688 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:37